XX ASRNING IKKINCHI YARMI – XXI ASR BOSHLARIDA SURXON VOHASIDA MIGRATSIYA JARAYONLARINING ASOSIY YO‘NALISHLARI VA XUSUSIYATLARI

Toshmamatov Azizbek Tohir o‘g‘li

Termiz arxeologiya muzeyi yetakchi mutaxasisi

Annotatsiya: Migratsiya jarayonlari jamiyat taraqqiyotining muhim demografik va ijtimoiy hodisalaridan biri hisoblanadi. Aholining bir hududdan ikkinchi hududga ko‘chishi iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy va boshqa omillar bilan bog‘liq bo‘lib, muayyan hududning demografik tarkibi, ijtimoiy hayoti va etnik tuzilishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: Surxon vohasi, migratsiya jarayonlari, ichki migratsiya, tashqi migratsiya, mehnat migratsiyasi, demografik jarayonlar, urbanizatsiya, aholi, etnik tarkib, sovet davri.

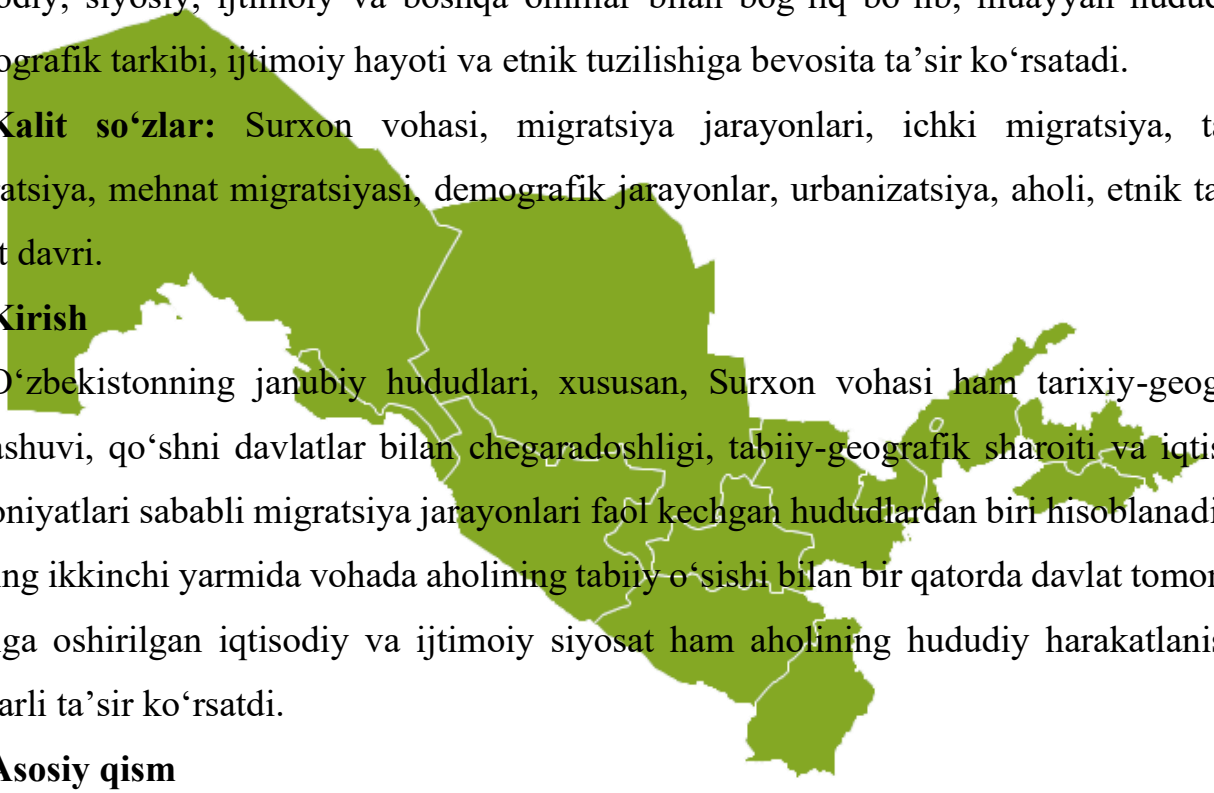

Kirish

O‘zbekistonning janubiy hududlari, xususan, Surxon vohasi ham tarixiy-geografik joylashuvi, qo‘shni davlatlar bilan chegaradoshligi, tabiiy-geografik sharoiti va iqtisodiy imkoniyatlari sababli migratsiya jarayonlari faol kechgan hududlardan biri hisoblanadi. XX asrning ikkinchi yarmida vohada aholining tabiiy o‘sishi bilan bir qatorda davlat tomonidan amalga oshirilgan iqtisodiy va ijtimoiy siyosat ham aholining hududiy harakatlanishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatdi.

Asosiy qism

XX asrning ikkinchi yarmida Surxon vohasidagi migratsiya jarayonlari, avvalo, sovet davrida amalga oshirilgan ijtimoiy-iqtisodiy siyosat bilan chambarchas bog‘liq bo‘ldi. Mazkur davrda sanoat, qishloq xo‘jaligi, transport va boshqa infratuzilma tarmoqlarining rivojlantirilishi hududlararo aholi harakatining kuchayishiga olib keldi. Sovet davrida aholining tabiiy o‘sishi yuqori bo‘lib, qishloq va shahar aholisi sonida sezilarli o‘sish kuzatildi. Ayniqsa, Termiz va Denov kabi shaharlarda iqtisodiy va ijtimoiy infratuzilmaning rivojlanishi aholining ushbu markazlarga intilishini kuchaytirdi. Surxon vohasida migratsiya jarayonlarining faollashishida sanoat korxonalarining tashkil etilishi, qishloq xo‘jaligining rivojlantirilishi, transport tizimining takomillashishi hamda yangi ish

o‘rinlarining yaratilishi muhim omil bo‘ldi. Sovet davrida amalga oshirilgan sanoat va transport loyihalari, shuningdek, harbiy va boshqa strategik obyektlarning tashkil etilishi hududga turli joylardan mehnat resurslarining kelishiga sabab bo‘lgan.

XX asrning ikkinchi yarmida Surxon vohasida migratsiya jarayonlari sanoat, qishloq xo‘jaligi, transport va infratuzilmaning rivojlanishi bilan bog‘liq holda kuchaydi. Ayniqsa, Termiz, Denov va Sherobod kabi hududlarning rivojlanishi qishloq aholisining shaharlarga ko‘chishini jadallashtirdi. 1960–1970-yillarda transport, elektrlashtirish va infratuzilmaning rivojlanishi urbanizatsiya jarayoniga sezilarli ta’sir ko‘rsatdi.

Migratsiyaning asosiy yo‘nalishlaridan biri qishloqdan shaharga ko‘chish bo‘lib, bunda ish, ta’lim va ijtimoiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari muhim omil bo‘ldi. Natijada shahar aholisi soni ortib, qishloq joylarda mehnat resurslarining kamayishi, shaharlarda esa ishchi kuchiga ehtiyojning ortishi kuzatildi.

Shuningdek, vohada hududlararo ichki migratsiya ham kechgan. Sovet davrida yangi yerlarning o‘zlashtirilishi, sanoat va qishloq xo‘jaligi obyektlarining rivojlanishi aholining hududiy ko‘chishiga sabab bo‘ldi. Bu jarayon vohaning demografik va etnik tarkibiga ham ta’sir ko‘rsatdi.

Mustaqillik davrida esa migratsiyaning yangi shakllari yuzaga kelib, tashqi mehnat migratsiyasi va iqtisodiy migratsiya kuchaydi. Shaharlarning iqtisodiy va ijtimoiy markaz sifatida rivojlanishi aholining shaharlarga intilishini davom ettirdi.

Tadqiqot natijalari Surxon vohasida migratsiyaning asosiy yo‘nalishlari qishloqdan shaharga, hududlararo ichki hamda mustaqillik davrida tashqi mehnat migratsiyasi shaklida namoyon bo‘lganini ko‘rsatadi. Migratsiya jarayonlari vohaning aholi soni, urbanizatsiya darajasi, demografik va etnik tarkibiga sezilarli ta’sir ko‘rsatgan. Shu bilan birga, vohada turli etnik guruhlarning birgalikda yashashi natijasida millatlararo totuvlik va bag‘rikenglik muhiti saqlanib qolgan.

Xulosa. XX asrning ikkinchi yarmi – XXI asr boshlarida Surxon vohasida migratsiya jarayonlari hududning tarixiy-demografik rivojlanishida muhim o‘rin egalladi. Sovet davrida sanoat, qishloq xo‘jaligi, transport va infratuzilmaning rivojlanishi ichki migratsiyani kuchaytirgan bo‘lsa, mustaqillik yillarida bozor munosabatlarining

shakllanishi, mehnat bozoridagi o‘zgarishlar va iqtisodiy ehtiyojlar migratsiyaning yangi yo‘nalishlarini yuzaga keltirdi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qabulov E.A. XVIII asrning ikkinchi yarmi – XX asr boshlarida Surxon vohasi xo‘jaligi. Tarix fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi. – Toshkent, 2019.

2. Xolmuminov X.E. O‘zbekiston janubiy viloyatlarida tarixiy-demografik jarayonlar (migratsiya masalalari). – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2011.

3. Shoniyozov K. O‘zbek xalqining shakllanish jarayoni. – Toshkent: Sharq, 2001.

4. Karmisheva B.X. Ocherki etnicheskoy istorii yuzhnyx rayonov Tadzhikistana i Uzbekistana. – Moskva: Nauka, 1976.

5. Tursunov S. Surxondaryo tarix ko‘zgusida. – Toshkent: Sharq, 2001.

6. Turapova M.T. O‘zbekiston janubiy hududlarida demografik jarayonlar (XIX asr II yarmi – XX asr I yarmi). PhD dissertatsiyasi. – Termiz, 2021.

7. Saidov H.S. Surxon vohasida iqtisodiy va demografik o‘zgarishlar. – Termiz: Termiz davlat universiteti, 2022.

8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. “Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida” PF–60-son Farmon. 2022-yil 28-yanvar.

9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. “O‘zbekiston Respublikasida aholini ro‘yxatga olish to‘g‘risida” PF–5655-son Farmon. 2019-yil 5-fevral.

10. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi. O‘zbekiston Respublikasining demografik va migratsiya ko‘rsatkichlari bo‘yicha statistik ma’lumotlar, 2023.